

**ПРАГМАТИЧНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЄСЛІВНИХ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ
(НА МАТЕРІАЛІ РЕПЛІК-РЕАКЦІЙ ДІАЛОГІЧНОЇ ЄДНОСТІ)**

Іван Теплий

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглядається прагматичне функціонування дієслівних репрезентантів у складі мовленнєвих актів (МА) реплік-відповідей діалогічної єдності. Такі репліки мають високу питому вагу репрезентантів, оскільки розвивають, продовжують репліку-стимул і сприяють перебігові мовленнєвої взаємодії або її припиненню чи завершенню. Показано вживання репрезентантів у складі реплік-реакцій а також прагматичний спектр типових МА.

Ключові слова: синтаксичний процес, репрезентація, частковий еліпс, прагматика, мовленнєвий акт, діалог, репліка-реакція, мовленнєва взаємодія.

Дієслівна репрезентація—це синтаксичний процес часткового вилучення, що має на меті збереження структурної завершеності висловлювання та економію мовленнєвих зусиль. Сучасні дослідники, на відміну від попередників, прихильників структурного підходу, які започатковували дослідження у даній галузі [2, с. 12], виділяють власне заміну/ заміщення, еліпс(=пропущення) і часткове пропущення/еліпс. Останній, властиво, є дієслівною репрезентацією[1; 3-4; 6-8; 10-16]. Наведемо приклади, “*Is that correct, Mr. Monson?*”—“*It is*”, *Mr. Monson said* (Saroyan). Дієслівна форма *is*, виділена курсивом, виконує функцію дієслівного репрезентанта.

Аналіз літератури, присвяченої проблемі дієслівної репрезентації, засвідчує, що її дослідження обмежувалося головно формально-структурним або структурно-орієнтованим аспектом, а це, на наш погляд, є необхідною, проте недостатньою умовою вивчення такого багатомірного процесу/явища. Дослідження прагматичного аспекту репрезентації унеобходнюється й тим, що структурні особливості мови у своєму генезисі та функціонуванні визначаються її функціональним призначенням [13; 15]. Тому новий напрям, відомий як прагматичний синтаксис, видається продуктивним у подальшому розгляді проблеми, точніше в рамках концепції мовленнєвих актів. Мовленнєвий акт (далі МА) можна означити як семантико-прагматичну одиницю, певну форму та спосіб соціальної взаємодії людей, спосіб досягнення певної мети [5; 13; 14]. Істотною рисою будь-якого виду мовного спілкування є те, що він містить МА.

З цього погляду речення як засіб реалізації МА має дві (не обов’язково окремі) частини: елемент як показник судження та засіб як показник функції. Цей показник виражає спосіб сприйняття певного судження та виявляє ступінь ілокутивної сили, яку те повинно мати [15, с. 151-152]. Аналіз фактологічного матеріалу показує, що функціонування репрезентантів відзначено як текстуально різнорідне. Іншими словами, належить розрізняти текст-монолог і текст-діалог. Саме в діалогічному тексті спостерігається активне вживання зазначених чинників, оскільки саме тут втілюється мовлення як дія з усім спектром можливих комунікативних цілей.

У зв'язку з цим діалог перебуває у центрі уваги дослідників з огляду на свою актуальність. Йому навіть присвятили конференцію у м. Болонья (1992).

Головною засадою діалогічної діяльності є принцип співпраці або кооперації, що його сформулював Г.П. Грайс. Відповідно до цього принципу комунікативний внесок на кожному етапі (кроці) розгортання мовленнєвої взаємодії повинен бути таким, якого вимагає спільно прийнята мета [18].

Розгляньмо тепер конкретні МА як ходи діалогу. Наведемо приклад: – *We'll make a place for you to sleep, and tomorrow your father will come and get you.* – Will he? (1) – *Sure he will* (Saroayan) (2). В обох ходах *will* функціонує як репрезентант, антецедент якого знаходиться у репліці- стимулі і має локутивну силу МА “промисив”: *will come and get you*. Це, до речі, пряий МА “Промисив”. У першому випадку (1) *will* сигналізує частковий перлокутивний успіх, якого досягнуто: хлопчика вдалося заспокоїти лише до деякої міри (див. *will he?*). Тому наступний крок має на меті безумовно переконати дитну, що її батько неодмінно прийде (*will*) і забере його звідсіля. Хід (2) передає цю локуюцію (див. функціонування репрезентантів) і словесно увиразнює її (за допомогою вживання інтенсифікатора *sure*).

У наступному прикладі репрезентант *is* як складова частина МА “ріплай” вживається на підтвердження того, що впливає з пропозиції вихідної репліки “квезитив”, пор.: – *Is that correct, Mr. Monsoon?* – *It is, Mr. Monsoon said* /Saroayan/. Вихідна репліка (у нашому випадку це МА “ексепт”) може взаємодіяти з МА “Constative”, визначаючи прагматичний зміст стимула, пор.: – *That's very far away*, *Belly Shade said with terrible grief*, – *for, as you know, this is Paris, and Paris and Baghdad are far apart*. – *Yes, they are*” (Saroayan), де репрезентант потверджує істинність пропозиції, що у репліці- стимулі (МА “констатив”), і саме з цієї причини мовленнєвий хід можна означити як “екнолідж”.

Функціонуючи як МА “рієкт”, репрезентант сприяє вираженню згоди/ незгоди виконати те, що означено попереднім МА “директив” [9;14] або навіть МА “констатив” чи “промисив”. Наведемо приклад: – *Mrs. Sheridan won't believe me.* – *Yes, she will* (Saroayan). У відповіді адресата відчувається його наполягання, спроба спонукати співрозмовника до дії чи її продовження. Тому останній мовленнєвий хід можна кваліфікувати як МА “директив”. Цей МА уможлиблюється партнерським статусом учасників комунікації.

Функціонуючи як МА “Рієкт”, репрезентант сприяє становленню мовленнєвого ходу в унісон з аналогічним ходом ініціатора розмови і з пропозиційного погляду він дорівнює останньому, пор.: JOHNNY'S FATHER (Scared) *Shall we open the door?* JOHNNY (Also scared) *Shall we?* MAC GREGOR (Powerful): *Of course we'll open the door* (Saroayan).

Мовленнєвий акт “рієкт” стимулом якого є МА “директив”, часто містить заперечення, що його звичайно виражають за допомогою частки *not*. Ця частка слугує рематичним елементом, який указує на заперечення і таким чином передає незгоду адресата, його/її відмову виконати дію, виражену попереднім директивом, напр. *Tell them about the time your horse bolted down Piccadilly*. *I'll not. I've told that four times.*” (Hemingway).

У наступному прикладі репрезентант *can* складає енпрямий МА “реквестив”, стимулом якого є МА “констатив”. У поєднанні з прислівником *certainly* репрезентант спричиняється до прагматичного ефекту настійливого, деякою мірою й зухвалого, так би мовити, прохання. (статус адресата нижчий, до того ж він і боржник власника крамниці), пор.: *I can't give you a bottle of beer*, *said Mr. Kosak*. *Certainly you can*, *I said.* (Saroayan). У такому разі модальне дієслово *can* суміщує дві комунікативні сили, а саме: ‘спроможність’ і ‘певність’. Проте перша з них витісняється другою, що великою мірою пояснюється семантикою прислівника

‘certainly’. Адресант робить усе можливе для того, аби запобігти припиненню цієї мовленнєвої взаємодії або діалогу та уникнути комунікативної невдачі, яка нависає над ним. МА “реквестив” можна знайти й серед реплік-реакцій, які містять модальне дієслово *must*. Таким чином, репрезентант *must* у цьому ході має ілюктивну силу МА ‘ріквест’, тобто прохання. Останнє ґрунтується на відсутності будь-якого приводу чи причини для занепокоєння. Адресант просить співрозмовника почуватися впевнено. Цій стратегічній меті підпорядковано весь наступний хід. Розділові запитання, зважаючи на свою двоїсту природу, можуть функціонувати й у складі реплік-реакцій, чим завдячують першій, “констативній” частині. Комунікативно-прагматичний набір актів, задіяних тут, досить широкий, як-от маркер *will you?* або його аналогів, пор.: *Jimmy. Well, we don't want to ask for trouble, do we?* (Osborne). Саме завдяки їм розділове запитання складає непрямий МА “реквестив”. На цій підставі ще один (прямий МА у складі репліки-стимулу) може взаємодіяти з ним, напр.: (Alison): *Oh, Helena, don't bring out the book of rules.* (Helena): *You're his wife, aren't you?* (Osborne).

Функціонуючи у складі репліки-реакції, розділове запитання може також виражати ‘настійливе прохання’ а репрезентант *did* формально підтверджуючи згоду адресанта, свідчить про те, що підсилювальне ствердження адресата (Alison) зазнало невдачі, про що додатково повідомляють маркери *oh* та *yes*, пор.: (Colonel): *I think you may take after me a little, my dear, you like to sit on the fence because it's comfortable and more peaceful.* (Alison): *Sitting on the fence! I married him, didn't I?* (Colonel): *Oh, yes, you did.* (Osborne).

Функцією розділових запитань у складі реплік-реакції є настійливе твердження, що має на меті переконати співрозмовника у раціональності власних поглядів, пор.: *But it doesn't mean they must have helped somebody, does it?* (London); *One may also use it to express a supposition regarding what has been said, e.g. Mollie. But what is the square root of wonderful?* /John. You. Mollie. *Arithmetic isn't it?* (McCullers).

Модальне дієслово *would*, з огляду на власну семантико-граматичну природу, прагматично не обмежується синтаксичною моделлю запитань. У поданому нижче прикладі, *would* – складова частина МА “екнолідж”, що має на меті вказати на те, що попередній “констатив” “прочитали” та належно оцінили. У цьому разі він функціонує як реакція на МА “менасив”, пор.: *Jimmy. If you slap my face—by God, I'll lay you out!* Helena. *You probably would.* You're the type (Osborne). Цей репрезентант може функціонувати і як конститuant МА ‘рієкт’, пор.: (Alison.../moves upstage/): *I won't be a minute.* (Cliff): *You will* (Osborne).

Що ж до репрезентанта *do*, то його правильна інтерпретація (з огляду на двоїсту граматичну природу) залежить від додаткових чинників, а саме маркерів *perhaps*, *of course*, *certainly*, *oh.*, пор.: *“Oliver, don't you really want to go to Oxford?” - “Course I do.”* (Golding). У разі зміни адресата (коли перший стає останнім) така взаємодія набуває суперечливого характеру і репрезентант одразу сигналізує про це, напр.: (Alison): *Do you understand?* – (Helena): *Do you?* (Osborne). У наказовому способі цей репрезентант входить до складу МА “Директив”, пор.: *Then she started to cry, - “No, guapa, don't”, he said.* (Hemingway). *“Can I ask you something, Mr. Porlock?” “Please do, and call me Geoffrey, I'll drop the Bey”*(Stewart). За аналогією функціонують і модальні дієслова, пор.: *“I've not made up my mind”, he said. - “You must! You must! Oh! Gran – think of me!”* (Galsworthy).

Мовленнєві акти ‘ексепт’, ‘екнолідж’, ‘рієкт’ можуть також містити так звані ‘мовленнєві формули’ на зразок *so am I, so do I, neither do I/ does he/was he ma why should I?*, пор.: (Helena): *I'm sorry he's going* (МА констатив). (Jimmy): *So am I.* (Osborne). (МА ексепт). Водночас така “зміна репрезентантів” відображає взаємодію ходів у прагматичному розрізі, напр.: *The madness came into his eyes again. “I thought I*

might kill". - *"But you didn't"*. - *"I thought I might"*. *Some hidden passion vibrated in Ralph's voice. "But you haven't yet"*. (Golding).

Репрезентант *to*, хоча й анафорично, функціонує у складі реплік-реакцій з огляду на граматичну природу цього репрезентанта, пор.: *"Does your Dad ride?" - "He used to."* (Galsworthy). Навіть репрезентант *not*, незважаючи на вкрай неоднозначний підхід до визначення його статусу, відзначено у цій функції, пор.: (Baker): *You are going to see. Watch my face! Fanning. I'd rather not. I'm so thirsty. Could I have a real drink?* (Galsworthy). Функціонуючи в складі реплік-реакцій, ці репрезентанти здатні виражати широкий спектр прагматичних значень, властивих тому чи іншому мовленнєвому актові з огляду на семантичну природу репрезентантів. Наведемо приклади. МА "промисив" такий спектр прагматичних значень: 1) **рішуча відмова**: *Dolores is going. I will go with her or Carmen. Many people are going.*—"Go with whoever will take you", *Karkov said. - "I will not"* (Hemingway); 2) **впевненість, яку супроводжує порівняння**: *"With those five I will deal with the lower post as well as Sordo would have, Pablo said* (Hemingway); 3) **обіцянка, що ґрунтується на оптимумі власних сил**: *I have never had a wife and now I have thee for a wife and am happy*.—"I will make thee as good a wife as I can", *Maria said* (Hemingway).

У свою чергу, МА "Експерт" виражає низку поданих нижче значень: 1) **згода адресата виконати дію, запропоновану співрозмовником**: *"Let us not talk of that". - "Nor do I wish to"* (Hemingway); 2) **підтвердження тотожності виконаного раніше**, напр.: *"But I have thought of a way to detonate using a grenade". - "So have I", Robert Jordan said* (Hemingway); 3) **підтвердження чіткої згоди не виконувати того, від чого застерігає співрозмовник**: *"Don't worry about anything", he said to her and shifting the gun to his left hand he put a hand on her shoulder. - "I do not", she said* (Hemingway); 4) **підтвердження запити**: *"Are you going to be throwing bombs, Inglés?" Augustín asked. - "Why not? Robert Jordan said* (Hemingway).

На завершення можна зробити такі висновки: прагматичний аспект дієслівної репрезентації важливий як з теоретичного, так і з практичного погляду зважаючи на актуальність людського чинника у функціонуванні мовної системи, вивчення прагматичних функцій мовних та мовленнєвих одиниць, їхніх стилістичних параметрів, з'ясування умов, що сприяють реалізації прагматичного заряду синтаксично редукованих та синтаксично не редукованих висловлювань.

Аналіз дієслівних репрезентантів як складників мовленнєвих актів дає змогу висвітлити ілюктивний та перлюктивний потенціали одиниці мовлення, локутивна парадигма якої, за одних умов, повна, а, за інших, — ні. У такому разі можна говорити про стилістичні параметри репрезентації або її стилістичні обертони. Належить розрізняти прагматичне функціонування дієслівних репрезентантів у складі монологічних та діалогічних єдностей. Остання складається з вихідної та похідної реплік. Функціонування репрезентантів можливе в обох репліках, проте з огляду на анафоричний характер репрезентації репліки-реакції справляють вирішальний вплив на таке функціонування. Мовленнєві акти, що функціонують у складі реплік-реакцій, — це головно формули, тобто застигли словосполуки, компактні та маневрені вислови, здатні сигналізувати про мовленнєву взаємодію, її перебіг або завершення. Однак вільні, за О. Єсперсеном, словосполуки, хоча й трапляються рідше, є, однак, провідними засобами цього процесу. Мовленнєві акти реплік-реакцій—це ріплай, ріект, екнолідж, констатив (прямі МА) та промисив, менасив, ріект, реквестив (непрямі МА). Деякі репрезентанти (*to*, *not*) суто анафоричні за вектором дії і тому їх немає у складі, розділових запитань репліки-реакції. З огляду на тип тексту можна говорити про 'озвучені' (діалоги) та 'неозвучені' (монологи) мовленнєві акти.

Вивчення цієї проблеми має і практичне значення, оскільки йдеться про дослідження діалогу та викладання розмовного аспекту англійської мови, істотною рисою яких є функціонування дієслівних репрезентантів. Неможливо уявити собі належне вивчення розмовного аспекту англійської мови, якщо не взяти до уваги структурно-прагматичне функціонування дієслівних репрезентантів.

1. Адмони В.Г. Завершенность конструкции как явление синтаксической формы // Вопросы языкознания, 1958. №1. – С.111-117.
2. Антипова Е.Я. Глагольное замещение в современном английском языке // Вестн. Ленингр. ун-та, 2. Серия ист., языка и л-ры., 1962, Вып.1. С.137-149.
3. Бреславська О.С. Дистрибуція дієслова-заміслювача do в сучасній англійській мові. // Іноземна філологія: Республ. міжвід. наук. збірник. 1977. Вип.47. – С.11-17.
4. Буссел Ф.Ф. Слова-заместители в современном английском языке // Іноземна філологія: Республ. міжвід. наук. збірник. 1965. Вип.3. – С.40-45.
5. Верба Л.Г., Карабан В.И., Алексеенко Л.П. Обsoleteзация и другие исторические изменения директивных речевых актов /на материале произведений В. Шекспира/ // Формально-языковые корреляции языковых единиц: Сб. науч. трудов. / Редкол.: Е.Н. Старикова/ отв. ред / и др К: УМК ВО, 1989. – С.13-19.
6. Воронина Л.А. Глагол-заместитель to do в современном английском языке: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Москва, 1955. – 22 с.
7. Гришкун Ф.С. Репрезентация глагола в современном английском языке: Автореф. дисс...канд. филол. наук. Ленинград, 1978. – 18 с.
8. Зайцева Т.В. Субституция, репрезентация, замещение // Система взаимосвязи компонентов предложения: Сб. науч. трудов Ярославльск. гос. пед. ин-та им. К.Д.Ушинского. Вып.146. 1976. – С.129-142.
9. Зернецкий П.В. Практикум по английскому языку/ Вопросы коммуникативной лингвистики/ – К.: КГПИИЯ, 1987 – 23 с.
10. Малышев В.Н. Синтаксический процесс репрезентации и репрезентант to в современном английском языке: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – К., 1972. – 24 с.
11. Огоновська О.В. Співвідношення між синтаксичними процесами: пропущенням, заміщенням і суміщенням / на матеріалі англійського дієслова/ // Іноземна філологія : Республ. міжвід. наук. збірник, 1982 – Вип.68. – С.18-21.
12. Огоновська О.В. Деякі спірні питання дієслівного заміщення // Іноземна філологія. – 1985. – Вип.79. – С.24-27.
13. Почепцов Г.Г. Прагматический аспект изучения предложения/ к построению теории прагматического синтаксиса/ // Иностр. языки в школе: Науч.-мет. журн. Мин. просвещ. РСФСР. – 1975, №6 – С. 15-25.
14. Ярцева В.Н. Слова-заместители в современном английском языке // Уч. зап. ЛГУ, 1949. №97 – Вып.14 – С.190-206.
15. Austin J.L. How to Do Things with Words. – 2 Ed. – Eds. J.O. Urmson, M. Sbisà. – Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1975.—155 p.
16. Bloomfield L. Language. New York, 1933. – 564 p.
17. Crymes R. Some Systems of Substitution Correlations in Modern American English. The Hague-Paris: Mouton, 1968. – 187 p.
18. Grice H.P. Logic and Conversation // P. Cole and J. Morgan, eds. Syntax and Semantics – Vol. 3. Speech Acts. Academic Press, 1975. – P. 41-58.
19. Ilyish B.A. The Structure of Modern English. – Moscow, Leningrad, 1965. – 378 p.
20. Rayevska N.M. Modern English Grammar. Part I – Kiev: State University Publishing House, 1967. – 194 p.

**PRAGMATIC FUNCTIONING OF VERBAL REPRESENTERS
(ON THE BASIS OF THE REACTIONS OF THE DIALOGIC UNITY)**

Ivan Teplyi

The article covers the class of verbal representers in terms of their pragmatics. Analysis is made on the basis of the speech acts the representers are expressive of when functioning in the reactions of the dialogic unity. It is demonstrated that the moves are the decisive part of that unity developing it and promoting a speech interaction in its development or bringing it to the end. The use of the verbal representers, especially 'tag-questions' is a common practice in present-day English excepting the cases of ambiguity or obligatory repetition.

Key-words: syntactic process, representation, partial ellipsis, pragmatics, speech act, dialogue, reaction move, speech interaction.